

Tıp eğitiminde "hasta"

Prof. Dr. Hüsrev Hatemi

1939 yılında İstanbul'da doğdu. Talatpaşa İlkokulu, Şişli Ortaokulu, İstanbul Beyoğlu Atatürk Lisesi'ni ve İstanbul Tıp Fakültesi'ni (1962) bitirdi. İç Hastalıkları Uzmanı (1966), İç Hastalıkları Doçenti (1971), Endokrinoloji ve Metabolizma Hastalıkları Uzmanı (1972), İç Hastalıkları Profesörü (1978) oldu. İç Hastalıkları görevine ek olarak Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Nükleer Tıp Anabilim Dalı Başkanlığı görevini üstlendi (1982-1986). Halen Alman Hastanesi'nde görev yapmaktadır. Çeşitli tıp dergilerde yazarlık ve editörlük görevleri üstlenen Hatemi'nin deneme ve şiir kitapları vardır. 1963 yılında Dr. Sezer Göze (Prof. Dr. Sezer Hatemi) ile evlenen Hatemi'nin biri kendisi gibi iç hastalıkları uzmanı olan iki çocuğu vardır.

Tıp eğitiminde "hasta görmek" tıp eğitiminin bir "vazgeçilmezi"dir. Bunu, tıbbın bir bilim değil bilimlerden yararlanan bir teknik olduğunu düşünürsek daha iyi anlarız. Meselâ inşaat mühendisliği, matematik, fizik, geometri bilimlerinden malzemeler kullanılarak, uygula-

ma alanında somut ürünler verilmesi demektir. Mimaride ise, bu bilimler yanında, estetik değer yargılarının da göz önünde tutulmasıyla bilim ve sanat ortak olarak, üretime katkı yapar. Her ikisi de saf bilim değildir. İnşaat mühendisliği bilimlere dayanan bir teknik demektir. Mimari ise, temel bilimleri görsel sanat dalları ile bir araya getiren, bir yönü güzel sanat, bir yönü teknik olan bir meslektir.

Genel olarak "tıp" deyince, fizyoloji, anatomi, farmakoloji, mikrobiyoloji, genetik gibi daha birçok temel bilim dalına, biyomühendislik, galenik ve cerrahi gibi tekniklere dayanan bir "iyileştirme veyâ hastalıklardan koruma" tekniğini anlarız.

Son yıllarda ülkemizde daha büyük bir ivme kazanarak, "kamera karşısında fiyakalı poz verme" tekniği de bilimlere

dayanmanın maalesef yerini almaktadır. Tıpla hiç ilgisi olmayan kişilerin, sülükten, ot köklerden kendi buluşları imiş gibi kasılarak bahsetmeleri, eğer öte âlemde dünyamızla ilgilerini kesmemişlerse, İbn Sinâ ve Râzi gibi tıp büyüklerinin ruhlarına azap vermektedir.

Tıp eğitiminde hasta üzerinde yapılan gözlemler aracılığıyla eğitim verilmesinin en güzel örneklerini, Hazret-i İsa'nın doğumuna 5 yüzyıl varken, Hipokrat vermiştir. Hipokrat hekimliğin gerçek bir üyesidir. Sihirbazlıkla kâhinlikle hiçbir ilgisi yoktur. Gözlemlerini yazılı olarak sunduğu kitabında *"Bir kadın hasta. Sinop'lu, 30 yaşında. İshallerden şikâyetçi idi. Yüzü soluktu. Gözleri çukurlaşmıştı. Ertesi gün öldü"* gibi bilgilerle meslek etiğine uygun bir davranış göstermektedir. Bugün bile, bütün ölen hastalarından bu kadar açıklıkla bahseden hekim bulmak zordur. Hele tıpla hiç ilgisi olmayan herbalistlerin sâdece "palavroloji" temel bilimine istinat eden bildirilerini hatırlayınca "İyi ki vardın Aziz Hipokrat" dememek imkân dışıdır. Galenos, Razi, İbn Sinâ, Abdülatif Bağdadi gibi isimler hekimliğin gözleme dayanan, gerçek büyükleridir. Anadolu topraklarında da gözleme dayanan, büyük hekimler yaşamıştır. 13 ve 14'üncü yüzyıllarda Sinoplu Mukbilzâde Mü'min *"Hekim gerektir ki, hem çok kitaplar okuya, hem de hastanelerde çok dâşene."* (çok vakit geçirmesi gerekir) demiştir. Türkiye'deki bütün tıp fakültelerinin bu vecizeyi oditoryumlarında bulundurması da bence gereklidir. 1838'de Mekteb-i Tıbbiye'nin kuruluşu sırasında Türkiye'ye çağrılan Dr. Bernard, o yılların Avrupa'sındaki otopsi ve hasta gözlemi ile ilgili bütün yöntemleri bize taşımıştır. Bernard'ın eğitiminin sâdece sözle değil, hasta üzerinde de olduğunun kanıtlarını, onun öğrencisi olan Hayrullah Efendi (Şair Abdülhak Hâmid Tarhan'ın babası) "Makalat-ı Tıbbiye" adlı eserinde göstermektedir.

1933 Üniversite Reformundan sonra, ülkemize gelen Prof. Dr. Nissen'in cerrahi, Prof. Dr. Frank'ın ise iç hastalıkları derslerinde, hasta başında yaptıkları konuşmalar, yaşlı meslektaşlar tarafından hâlâ anlatılmaktadır. Bu gelenek, 1980 yıllarına kadar önemli değişiklikler olmadan süregelmiştir. Ben, 1969 yılında Almanya'da, 1977 yılında Londra'da, dershaneye çağrılan ve öğrencilere gösterilen hastaları görerek Frank ve Nissen'in ve onlardan yüzyıl önce İstanbul'a çağrılan Dr. Bernard'ın, eğitim yöntemlerinin bizdeki eğitim yöntemlerine benzerliğine tanık olmuştum.

1980'li yıllardan günümüze

1980'li yıllara kadar Türkiye'de, üniversite hastaneleri ile devlet hastaneleri

arasında mali şartlar bakımından hemen hiç fark yoktu. Üniversite hastanelerinde kadrolu doçentlikten itibaren bütün öğretim üyeleri, herhangi bir hastayı yatırırken "ders için" notunu yazarak, ücretsiz yatırabilirlerdi. 1980'li yıllarda ve sonra "hormon analizleri, ultrasonografi, MR gibi maliyeti yüksek olan tanı testleri, transplantasyon operasyonları, kardiyovasküler cerrahi girişimleri hastanelerin masraflarını arttırdı, ücretsiz hasta yatırma yetkisi, sınırlı bir oranda olarak, sâdece Anabilim Dalı Başkanlarına tanındı. Artık hastalar kendilerini hastaneye veya devlete karşı minnettar hissetmeyip, "Bana verilen hizmetin karşılığını ödüyorum. Şu halde, öğrencilerin beni rahatsız etmelerine tahammül etmiyorum." düşüncesini taşımaya başladılar. Bu düşüncelerinde önemli ölçüde haklı idiler. Çünkü bir grip hastası bile rahatsız edilmekten hoşlanmazken, bir kalp yetmezliği hastası, on kişilik bir pratik gurubunun öğrencilerinin teker teker kalbini dinlemelerine nasıl tahammül edebilir? Buna 19'uncu yüzyılda Batıda tahammül ediliyordu. Çünkü Alman, Fransız veya Avusturya hastanelerinin çoğunluğu, rahibelerin çalıştığı, başişlerle ayakta duran, masrafları düşük hastanelerdi.

Bizde de durum aynı idi. Hamidiye Etfal (Sultan Abdülhamid başışı) Bezmialem Hastanesi (adı üstünde Valide Sultan'ın başışı) Zeynep Kâmil (Yusuf Kâmil Paşa'nın eşi Mısırlı Prenses Zeynep Hanım başışı) gibi hastanelerin "halka yardım" görüşünü Cumhuriyet dönemi üniversite hastaneleri de benimsemişlerdi. Devlete minnet duyan hasta, eğitim konusu olma cefasına tahammül ediyordu. Son yirmi yıldan beri devlet üniversiteleri hastanelerinde bu görüş zedelendiğinden, vakıf üniversitelerinin temelinde ise böyle bir görüş bulunmadığından, hastaların onayı alınmadan eğitim konusu olmaya zorlanmaları, "hasta haklarını ihlâl" sayılır.

Hastanın eğitimde gözlem konusu olması ise tıp eğitiminin vazgeçilmez şartıdır. Şu halde, eğitim hastanelerinde yatırılan hastadan onay alınarak eğitime izin verdiği gün sayısı üzerinden ona verilecek "eğitime yardım bedeli" hesaplanmalı ve ücretli yatırsa hastane faturasından düşülmeli, ücretsiz yatırsa bu bedel kendisine ödenmelidir.

Klinikçilerin hakları

Günümüzde tıp fakültelerinde çok sayıda, tıp fakültesi çıkışlı olmayan öğretim üyesi bulunmaktadır (psikolog, kimyacı, biyofizikçi, matematikçi, genetikçi, beslenmeci vb.) Bir zamanlar kelli ferli büyük klinisyen hocalardan, hekim olmayan öğretim üyeleri

Bezmialem Hastanesi, Zeynep Kâmil gibi hastanelerin "halka yardım" görüşünü Cumhuriyet dönemi üniversite hastaneleri de benimsemişlerdi. Devlete minnet duyan hasta, eğitim konusu olma cefasına tahammül ediyordu. Son yirmi yıldan beri devlet üniversiteleri hastanelerinde bu görüş zedelendiğinden hastaların onayı alınmadan eğitim konusu olmaya zorlanmaları, "hasta haklarını ihlâl" sayılır.

hakkında küçümseyici bir söz duyduğum zaman karşı çıkardım. Meslek hayatımda kelli ferli hocalardan bu konuda yediğim azarlanma yaralarını, gaza yarası gibi yüreğimde taşıyorum.

Günümüzde böyle kelli ferli hocalar kalmadı. Bunun yerine şimdi bazı tıp çıkışlı olmayan öğretim üyelerinden hattâ onlar kadar da yetkili olmayan, sahte hekimlerden kendilerini "supermarket" aile hekimlerini, pratisyenleri, bütün klinikçileri ise "kahraman bakkal" gibi gören şahıslar görülüyor. Temel bilimcileri haydi hoş görelim. Fakat "elimde biyoenerji var, bilinmedik otları biliyorum" diyenlerin, bunun yanında tıp biliminden aldıkları malları işportada satarken, binlerce yıllık bir mesleğe sahip olan her biri en az altı yıl yükseköğrenim görmüş hekimleri küçümsemeğe kalkanların, bu konuda hakları sıfır miktarındadır.